

NOVI „PUT SVILE“ NEW „SILK ROAD“

Borislav Marić¹
ambasador BiH u Japanu

Sažetak

„Put svile“ predstavlja uspostavljanje mreže kopnenih i morskih trgovačkih puteva, koji treba da povežu Kinu sa Evropom i Afrikom preko centralne, zapadne i jugoistočne Azije i obezbjedi njeno prisustvo u svim tim regionima. Nova strategija kineske spoljne politike podrazumjeva pojačanu saradnju sa novim regionima i tržištima. Poboljšanje odnosa je u skladu sa cjelokupnom politikom NR Kine prema regionu Centralne i Istočne Evrope. U poslednjih nekoliko godina jača saradnja i povećava se broj posjeta kineskih zvaničnika u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Zemlje Centralne Evrope su značajne za Kinu zbog direktnog pristupa zajedničkom tržištu Evropske unije, dok je Jugoistočna Evropa, a posebno zemlje van EU-a s potpisanim trgovinskim sporazumima s Unijom, kineskim kompanijama su privlačne zbog zaobilazanja antidamping i drugih sličnih regulacija Evropske unije.

Ključne riječi: Novi put svile, Kina, Centralna i Istočna Evropa, ekonomska saradnja.

Summary

„Silk Road“ is to establish a network of land and sea trade routes, which should connect PR China with Europe and Africa through the central, western and south-eastern Asia and ensure its presence in all these regions. The new strategy of Chinese foreign policy implies enhanced co-operation with the new regions and markets. Improving relations is in line with the overall policy of the People’s Republic of China to the Central and Eastern Europe. In recent years strengthens cooperation and increases the number of visits by Chinese officials in Central and Eastern Europe. Central European countries are important for China with direct access to the common market of the European Union, while the Southeast Europe, especially countries outside the EU with the signed trade agreements with the EU, Chinese companies are attractive due to circumvent anti-dumping and other similar regulations of the European Union.

Keywords: „New Silk Road“, PR China, Central and Eastern Europe, economic cooperation.

1 Uvod

Kina, koja je krajem sedamdesetih godina 20. vijeka sa politikom „otvaranja prema svijetu“, počela da vodi jednu fleksibilniju spoljnu politiku otpočevši, između ostalog, saradnju na svim poljima sa Evropskom zajednicom, sve više je počela da pokazuje interes za ovaj region, kako u političkom, tako i u ekonomskom smislu.

„Novi put svile“ ne predstavlja samo infrastrukturu za novu transportnu mrežu nego će predstavljati put ka ostvarenju novih i dubljih odnosa NR Kine i zemalja koje se nalaze na ruti Svilenog puta. Zemlje centralne i istočne Evrope (CIE) su postale važnije u kineskoj spoljnoj politici, pogotovo nakon što su uvršteni u Novi put svile.

Politika kojom plasira višak kapitala sa ciljem da se produbi pristup stranim tržištima, prirodnim resursima i naprednim tehnologijama, izaziva nesigurnost i strah kod država širom svijeta, a naročito onih u njenom susjedstvu. Stvaranje Mehanizma za saradnju Kine sa 16 država Centralne i Istočne Evrope, predstavlja novu kinesku strategiju koja se ogleda u regionalnom pristupu zasnovanom na jednakosti i uzajamnom poštovanju i koristi, međusobnom razvoju i zajedničkom trudu da se odnosi Kine i Evrope unaprijede.

¹ Email: borislav_maric@yahoo.com

2 Razlozi za širenje uticaja

Naglim razvojem kineske privrede i rastom njenog političkog uticaja povećala se potreba za učenjem kineskoga jezika i upoznavanjem kineske kulture u svijetu. Upravo zbog toga Narodna Republika Kina je pokrenula osnivanje Konfučijevih instituta širom svijeta i od 2004. godine do danas u svijetu je otvoreno preko 480 Konfučijevih Instituta, a u planu je da se do 2020. godine otvori njih 1.000 u svijetu. Konfučijevi Instituti su neprofitne obrazovne institucije koje se osnivaju širom svijeta i posvećeni su zadovoljavanju zahtjeva ljudi koji žele da uče kineski jezik, promociji kineske kulture i tradicije, jačanju obrazovne i kulturne razmjene i saradnje između Kine i drugih zemalja, kao i produbljivanju prijateljskih odnosa Kine sa drugim narodima.

SLIKA 1. KARTA NARODNE REPUBLIKE KINE



Izvor: *worldatlas.com*

Promjene globalnih razvojnih aktivnosti koje je pratio ekonomski razvoj novoindustrijalizovanih država poput Brazila, Ruske Federacije, Indije, Kine i Južnoafričke Republike (BRICS) za posljedicu su imale stvaranje novog modela davanja inostrane pomoći i investicija u svijetu. Uslovljavanja različitim privrednim i društvenim reformama, naročito po pitanju demokratije i ljudskih prava, konsolidacije državnog budžeta, mijenjanja institucionalnog sistema, zaštite životne sredine, itd, koja je Zapad uveo nakon kraja Hladnog rata u zamjenu za pomoć i investicije, su zamjenjena mnogo komfornijim (kineskim) modelom koji koristi politiku „bez uslovljavanja“ tj. nemiješanje u unutrašnju politiku država korisnica.

Kada je u pitanju korišćenje političkih privilegija u zamjenu za pruženu pomoć i investicije, oba modela su prilično jednaka, iako kineski zvanični dokumenti govore drugačije. Praksa pokazuje da se kineski model takođe vodi ispunjenjem ciljeva spoljne politike u zamjenu za pomoć i da imajasnno definisane ciljeve. Dok zapadni model ima nejasne, nedovoljno eksplicitne, altruistične ciljeve poput promocije ljudskih prava, demokratskih reformi i sl, u slučaju Kine to su ispunjenje diplomatskih, razvojnih i poslovnih ciljeva od kojih su najbitniji stalni pristup resursima, tržišta za kinesku robu i usluge i politička podrška (po pitanju Tajvana, Tibeta, Sindhanga i ljudskih prava) i promocija ekonomskog razvoja.

Pojava novih država na svjetskoj sceni i formiranje BRICS banke i Azijske infrastrukturne investicione banke omogućila je konkurenciju među državama donatorima, uvodeći ponovo hladnoratovsko takmičenje u međunarodni sistem pružanja razvojne pomoći u zamjenu za ispunjenje ciljeva spoljne politike.

Dodatni razlog koji utiče na ekonomske ekspanziju je nedostatak sigurnih i dovoljno profitabilnih investicija unutar Kine. Naime, usljed nepouzdanosti i volatilnosti nerazvijenog kineskog berzanskog tržišta², te usljed povećanih državnih investicija u infrastrukturu, privatni investitori su kapital ulagali u domaće tržište nekretnina, za koje se ispostavilo da je u velikoj mjeri precijenjeno te da je pitanje vremena kada će balon nekretnina pući (Economist, 2014).

3 Tendencija povezivanja sa tržištem EU i Centralnom i Jugoistočnom Evropom

2 Kina je u nekoliko navrata čak i oporezivala kapitalnu dobit ostavrenu na berzi s ciljem „hlađenja“ tržišta

Težnja Kine ostaje na proširenju infrastrukturne i distribucione mreže pogodne za kineski izvoz ali i pristup dragocjenim prirodnim resursima. Upravo, primjeri na zapadnom Balkanu, ukazuju daje trenutna kineska ekonomska politika u ovom dijelu svijeta usmjerena na infrastrukturne i energetske projekte sa težnjom proizvodnih aktivnosti u cilju korištenja pogodnosti pristupa tržištu EU-a.

"Novi Put svile" predstavlja široku infrastrukturnu mrežu koju grade kineske firme i geografski obuhvata širi prostor od "istorijskog" Puta svile. Dalje, osim kopnenog puta iz zapadne Kine, preko centralne Azije, Irana, Turske i Balkanskog poluostrva, kinesko povezivanje s Evropom podrazumijeva i morski i željeznički put. Već 2011. godine kineski teretni vozovi su počeli saobraćati na pruzi Chongqing - Duisburg, preko Kazahstana, Rusije, Bjelorusije i Poljske. Ova dionica skratila je putovanje kineske robe iz Gvangžua i Šangaja sa 36 dana, koliko je potrebno brodom, na 12 dana teretnim vozom. Takođe, cijena transporta po toni robe bi se smanjila sa 167 američkih dolara na 111 dolara, a ruta je relativno sigurnija jer se izbjegao „piratski“ zaljev Aden. Plan za morski Put svile obuhvata luke Singapur, Kalkuta, Kolombo, Nairobi, sve do Atine i Venecije kroz Crveno more (Poulain, 2011).

SLIKA 2. EKONOMSKI POJAS NOVOG „PUTA SVILE "



Nakon kraja Hladnog rata za NR Kinu odnosi sa Evropom nisu bili prioritet kao odnosi sa SAD, Japanom i drugim azijskim zemljama. U svakom slučaju, interes za uspostavljanje bližih odnosa je počeo da raste, kako su se ekonomski kontakti pojačavali i interes u multipolarni sistem je rastao. Iako je u početku Evropa nametnula embargo Kini na uvoz oružja nakon Tiananmena, evropski lideri su bili ti koji su olakšali kinesku izolaciju. Kineska rastuća ekonomija postala je fokus mnogim evropskim zemljama i evropski privrednici su sve češće posjećivali NR Kinu.

Evropska unija čak i nakon ekonomske krize 2008. godine ostaje i dalje predstavlja veliko tržište za kinesku robu i Kina ostaje veoma važno tržište za kompanije Evropske unije u smislu prodaje robe i usluga. Za Kinu, EU je takođe balans tržištu SAD. Evropska unija je najveći kineski trgovinski partner, a NR Kina je Evropskoj uniji drugi najveći trgovinski partner, iza SAD. Većina trgovinske razmjene odnosi se na industrijsku robu. Od 2010. godine izvoz EU u Kinu je narastao za 38%, kineski izvoz se povećao za 31% (EuropeanCommission, 2017).

Prema podacima Evropske komisije Kina je ne samo najveći uvoznik nego i najbrže rastuće izvozno tržište za EU. Kina i EU dnevno imaju obrt od milijardu evra. Sporna pitanja su trgovinski deficit u razmjeni revaluacija kineske valute renminbi. Smatra se da je vrijednost renminbija ispod vrijednosti američkog dolara između 25 i 40%. Smatra se da time Kina dobija prednost na globalnom tržištu i da se vrijednost renminbija ili treba povećati ili da se dozvoli da tržište odredi vrijednost.

Zbog toga je od strane Kine i država CIE izričito naglašeno da cilj država ovog regiona nije da formiraju blok protiv EU već da djeluju u skladu sa evropskim pravilima. Štaviše, one se više između sebe doživljavaju kao rivali u želji da privuku što više kineskih investicija nego što žele da izazovu negativne reakcije od strane struktura u Briselu. Sa kineske strane je objašnjeno da Mehanizam ne predstavlja pokušaj sprovođenja strategije „zavadi pa vladaj“ već jačanje odnosa sa državama ovog regiona vide isključivo kao put ka jačanju odnosa sa Evropskom unijom. Pristup državama ovog regiona zapravo se izvodi iz

kineske strategije za Evropu i sinteze ekonomskih interesa prema kontinentu kao cjelini.

U međuvremenu je na Samitu prezentovana Strateška agenda za saradnju EU-Kina 2020., kojom je zadat cilj da se do kraja ove decenije poveća međusobna trgovina na 1000 milijardi dolara. Fokus kineskog projekta je, da se kopneni promet sa Evropom pojača novom željeznicom. Time bi željeznica postala optimalniji način za transport nekih roba koje bi stizale brže u odnosu na pomorski saobraćaj i jeftinije u odnosu na vazdušni (na primjer mobilni telefoni su mali i lagani sa visokim cijenama, te su pogodni za vazdušni saobraćaj, dok laptop računari koji su veći i teži od mobilnih telefona pogodni su za željeznički transport), a dok velikim proizvodima sa niskim cijenama (poput televizora) bolje odgovara prevoz pomorskim putem (China Institute for International Relations, 2014). Potpisani sporazum između Kine, Mađarske i Srbije (uz Makedoniju i Grčku) predstavlja korak naprijed u realizaciji ovih kineskih planova gdje bi novi „put svile“ išao od zapadne Kine, preko Centralne Azije, Irana, Turske na Balkan i dalje prema centralnoj Evropi.

To što je Kina spremna da plati modernizaciju pruge od Budimpešte do Beograda kao dio Koridora 10, i da gradi i dio Koridora 11 prema Čačku, autoput Bar-Boljare i ulaganja u TE Kostolac i most na Dunavu nije slučajno i predstavlja jedan dio realizacije ovih planova. U suštini ulaganje u ove projekte predstavlja stvaranje povoljnih uslova za diverzifikaciju kineskog teretnog i energetskog transporta.

Odnosi između NR Kine i EU predstavljaju izazov za obe strane. S jedne strane, ekonomska saradnja i razmjena cvjetaju, a s druge strane prisutne su optužbe u vezi dampainga raznih drugih pitanja kao što su embargo na uvoz oružja, pitanja u vezi klimatskih promjena, prava na intelektualnu svojinu, demokratija i ljudska prava. Sva ova pitanja utiču na negativnu percepciju kineske političke prakse u zemlji i inostranstvu. U tom kontekstu, novi front angažmana se uspostavlja na granicama EU. Partnerstvo sa Srbijom je primjer novog angažmana (Pavličević, 2011). Zemlje Centralne i Istočne Evrope nisu bile na starom svilenom putu, dok obe rute „Novog puta svile“ uključuju zemlje CIE.

Dotatna željeznička veza sa Evropom bi smanjila kinesku zavisnost od morskih puteva na kojima za sad donimiraju SAD.

Novi kopneni put će prolaziti kroz Bosfor i Balkan, iz tog razloga postoji zainteresovanost za obnovu željezničkih puteva u zemljama CIE.

Od 2012. godine uspostavljen je multilateralni okvir za saradnju 16+1. Sekretarijati za različite oblasti dodjeljeni su različitim državama iz regiona i Bugarska je domaćin sekretarijata za poljoprivredu, Poljska za investicije, Srbija za infrastrukturu.

U sekretariatima će raditi uglavnom lokalno osoblje uz koordinaciju Okvirnog sekretarijata za saradnju NR Kine i zemalja CIE (Pavličević, 2011).

Kineski model pomoći i investicija inostranstvu je baziran na „Pekinškom konsenzusu“. On se zasniva na tri principa:

- inovacije i prilagodljivost lokalnim uslovima (angažovanje napredne tehnologije radijenog širenje tehnologija niskog nivoa),
- održivost i stabilnost (ulaganje u infrastrukturu i prirodne resurse) i
- očuvanje nezavisnosti (nemiješanje u unutrašnju politiku) država korisnica kao jednod pet načela miroljubive koegzistencije na kojima se temelji kineska spoljna politika.

4 Metode i politike djelovanja

Bijela knjiga o inostranoj pomoći Kine iz 2011. godine navodi sledeće principe: „U pružanju pomoći inostranstvu, Kina daje sve od sebe da pomogne državama korisnicama ... da postavi temelj za budući razvoj i napredak na putu ka samostalnosti i nezavisnom razvoju ... Kina nikad ne koristi pomoć koju daje inostranstvu kao sredstvo da se miješa u unutrašnje poslove države primaoca ili da traži političke privilegije za sebe“ (Mavija, 2015). Međutim, u praksi pomoć i investicije koje Kina daje u inostranstvu služe njenim ekonomskim interesima koji su neraskidivo povezani sa spoljnopolitičkim interesima: stalni pristup resursima, tržišta za kinesku robu i usluge i politička podrška (po pitanju Tajvana, Tibeta, Sindhanga i ljudskih prava).

Inostrana pomoć i investicione aktivnosti sponzorirane od strane Vlade NR Kine - FAGIA mogu se podeliti u tri kategorije: grantovi (bespovratna pomoć), beskamatni zajmovi i povlašćeni zajmovi. Prve dvije se daju iz državnog budžeta Kine, dok su povlašćeni zajmovi obezbeđeni uglavnom od strane Eksport-Import banke Kine (Eksim banka) koja je u državnom vlasništvu i koja od svog osnivanja 1994. godine predstavlja jednu od nekoliko institucionalnih bankarskih organizacija ovlašćenih da sprovode državnu politiku u industriji, spoljnoj trgovini, diplomatiji, ekonomiji i finansijama, pružaju finansijsku podršku kineskim kompanijama i podstiču izvoz proizvoda

i usluga iz druge po veličini nacionalne privrede u svijetu. Prve dvije kategorije pomoći su uglavnom strateški i politički motivisane od strane kineskog rukovodstva, stoga su i vrlo rijetke, te se uglavnom kao češći vid davanja pomoći može vidjeti povlašćeno pozajmljivanje.

U oblasti politike kineskom rukovodstvu je preporučeno da intenzivira uzajamne posjete na visokom nivou kako bi se stvorila pozitivna politička klima za ispunjenje kineskih ekonomskih ciljeva. Korišćenje ASEAN modela saradnje, intenziviranje saradnje sa parlamentima, političkim strankama i omladinskim organizacijama, podsticanje političara, biznismena i turista da posjete Kinu kako bi se prepoznale razmjere kineskih reformi, kao i traženje aktivne podrške za ukidanje antidampinških mjera i zabrane na izvoz oružja u Kinu.

Iako je u prethodnim decenijama spoljna politika radila u korist ekonomskog oporavka zemlje, sa dostizanjem zacrtanih ciljeva, situacija se obrnula i ekonomija je počela da radi u korist spoljne politike. Putem ekonomske pomoći, Kina širi svoje prisustvo širom svijeta čime ujedno pravi podlogu za bolje političke odnose tj. ona koristi ekonomske prednosti i interes koje države imaju od saradnje sa njom, kako bi ih vezala u političkom, diplomatskom i bezbjednosnom smislu i kako bi izgradila regionalnu i globalnu mrežu baza i saveza.

Svojim strpljenjem, kompromisima i ovakvom dugoročnom politikom ona odgovara onima koji žele da je obuzdaju, pri čemu pokušava da, u bilo kojoj kombinaciji, onemogući udruživanje protiv nje, naročito pravljenje vojnih saveza što je jedan od njenih pet spoljnopolitičkih ciljeva.

Jasno definisanje ciljeva zasnovanih na „win-win“ strategiji koja se svodi na to „mi vama damo novac i pomoć, a vi nama za uzvrat pristup tržištu i tehnologijama“, pokazuje da je cilj ostao isti, samo je pristup promijenjen. Zbog toga, lopta je prebačena u dvorište država korisnica koje sve više počinju da djeluju kao klijenti koji traže najbolju ponudu donatora. Nevjerovatan ekonomski napredak omogućio je Kini da nakon dvije decenije ubrzanog razvoja ponovo bude u situaciji da kroz ekonomsku pomoć i investicije koje daje državama širom svijeta projektuje svoju moć.

„Pekinški konsenzus“ i „going out“ politika su „ofanzivom šarma“ prvobitno promovisani u državama Latinske Amerike, Afrike i Azije gde je Kina putem ekonomske pomoći širila svoje prisustvo ujedno praveći podlogu za bolje političke odnose. Međutim, ekonomska i finansijska kriza, koja se 2009. godine prelila na Evropu, otvorila joj je put na tržište Evropske unije koje je do tad, i pored „sveobuhvatnog strateškog partnerstva“, za nju bilo prilično zatvoreno. Pomažući Evropskoj uniji da ostane „na nogama“, Kina je pružajući pomoć Evrozoni smanjila mogućnost da ona sama pretrpi gubitke, u isto vrijeme želeći da otvori prostor za kineska ulaganja i odobrovolji evropske zvaničnike da popuste ograničenja trgovine naoružanjem i osjetljivim proizvodima visoke tehnologije koji su potrebni za kineski nacionalni program naoružanja.

5 Zaključak

Kinesko pozicioniranje ka zemljama Istočne i Centralne Evrope i osnivanje fonda od 10 milijardi američkih dolara za saradnju NR Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope otvara nove prilike i mogućnosti zemljama Balkana, pa i BiH da se uključe u razvojne projekte u oblasti infrastrukture i energije i dobiju pristup novim sredstima.

Svaki kapital zahtijeva sigurnost. Naročito političku sigurnost. Budućnost kineskog prisustva na Balkanu će zavisiti od nekoliko faktora. Ukoliko lideri država CIE budu znali da naprave balans između svojih interesa na jednoj strani i interesa EU i Kine na drugoj strani, ostvareno partnerstvo i obostrana korist će pokazati da oni shvataju kontekstualnu inteligenciju kao ključnu vještinu kojom će izvore moći preobratiti u uspješne strategije.

Mnoge zemlje teže da ostvare dobar odnos sa NR Kinom i u njoj vide model za budućoj. NR Kina, na neki način, obilježava stazu za ostale nacije širom svijeta koje pokušavaju ne samo da razvijaju svoju zemlju, nego i da se uklope u međunarodni poredak na način koji će im omogućiti da ostanu nezavisni i da zaštite svoj način života i političkih izbora (Cooper, 2004).

6 Popis literature

Cooper, R. J. (2004). *The Beijing Consensus*. London: Foreign Policy Centre.

Economist. (2014, 03 22). *The Economist*. Preuzeto sa Double bubble trouble: <https://www.economist.com/news/china/21599395-chinas-property-prices-appear-be-falling-again-double-bubble-trouble>

European Commission. (2017, 02 15). *Countries and Regions*. Preuzeto sa China: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>

Mavija, N. (2015, 05 22). *Novac*. Preuzeto sa Evroazijska ekonomska unija priprema sporazum s Kinom: <http://novac.ba/evroazijska-ekonomska-unija-priprema-sporazum-s-kinom/>

Pavličević, D. (2011). *Sino-Srbian Strategic Prtnership in a Sino-EU relationship context*. Briefing Series, issue 68. Nothingam: Nothingam University, China Policy Institute.

Poulain, L. (2011). *CEW China in Balkans*. Centre for Strategic and International Studies - CSIS.